ПЕРЕДМОВА

Історія має дві ролі. Її перша роль — бути слідом. Деякі сліди дуже красиві, ними хочеться пишатися, милуватися, мати їх на видному місці, щоб усі завжди знали й пам'ятали про ці шедеври людських діянь. Інші сліди жахливі, огидні, неприємні, за них соромно, їх хочеться приховати й забути. А ще історичні сліди — ті, що й красиві й некрасиві, — є чимось подібними до давніх рослин на камені: одні — видно добре, інші — складно розібрати, а те, чого не видно, доводиться домальовувати в уяві.

Друга роль історії — бути дзеркалом. Це дзеркало показує людські вади, ба, навіть хвороби, які треба лікувати. Не знаючи своїх уразливих і сильних сторін, не знаючи своїх недугів і не лікуючи їх, людина може тяжко занедужати, утратити комфорт життя, зрештою втратити саме життя. У вседержавних чи всесвітніх масштабах те саме: якщо кожна людина не пізнає вад людської суті на прикладах історії і не зробить висновків для їх подолання — цілі нації занепадуть, а людство загрузне в замкнутому колі страждань.

Ніщо не робить людину людянішою, ніж історія. Ніхто не підтримає цей світ, окрім вас. Але для достойної справи потрібна гідна підготовка. Цей зошит дасть вам змогу поглянути на історію людства з різних сторін, а ще — він допоможе вам навчитися різних способів мислення, бо хтозна, яку професію ви опануєте в майбутньому. Виконувати абсолютно всі завдання в цьому зошиті не обов'язково. Прислухайтеся до ваших учителів — вони самі зможуть вибрати вправи до кожної теми.

І не забувайте: історія — то не збірка оповідок, а система, і її варто осягнути. Кожен із нас є частиною цієї системи. Кожен із нас може стати важливим елементом у ній. Кожен із нас може цю систему змінити.

Посилання на супровідні матеріали за QR-кодом:

Блок №1

Діагностичне оцінювання за програмою 8 класу

1. Між якими державами-сусідами були поділені землі Русі-України в XIV–XV століттях?

2. В чому полягала суть Люблінської унії 1569 року?

3. В чому полягала суть Берестейської унії 1596 року?

4. Що таке «фільварки»? Як вони вплинули на соціально-економічні настрої селян XVI–XVIIст.?

5. Назвіть три етапи формування козацтва?

6. Де, ким і коли була збудована перша Січ?

7. Козацька революція середини XVII ст.: в які роки тривала, хто очолював, проти кого / чого спрямована?

8. Іван Брюховецький, Іван Виговський, Петро Дорошенко – хто із цих гетьманів планував Гадяцьку угоду 1658 р. про вхід Козацької держави у Річ Посполиту на рівних правах?

9. Іван Брюховецький, Іван Виговський, Петро Дорошенко – хто із цих гетьманів підписував Московські статті 1665 р. про вхід Козацької держави у Московське царство на невигідних умовах для українців?

10. Іван Брюховецький, Іван Виговський, Петро Дорошенко – хто із цих гетьманів об'єднав Лівобережну і Правобережну Україну і протягом 1668–1676 рр. намагався захистити її від Москви та Речі Посолитої, залучаючи до війни Османську імперію?

11. Гетьман Іван Мазепа: коротка характеристика особистості. Чим найбільше вам запам'ятався?

12. Які негативні обставини для української державності створила російська імператриця Катерина ІІ?

ЗАВДАННЯ №1

Розгляньте колаж, присвячений подіям української історії XVII–XVIII ст., котрі були передумовами становища, в якому опинились українські землі у XVIII–XIX ст.

1) Підпишіть, яку подію символізує кожна ілюстрація. Висловіть думку, за якими ознаками ви дійшли своїх висновків.

2) Цифрами від 1 до 9 розташуйте ілюстрації в хронологічній послідовності.

3) Обговоріть на уроці, які глобальні наслідки мала кожна із зображуваних подій для історії України.

Перелік подій для сортування: Андрусівське перемир'я, битва під Полтавою, поділи Речі Посполитої, Козацька революція, Ліквідація гетьманства і козацького устрою, союз Івана Мазепи зі Швецією, Руїна, Переяславська рада та союз козацтва з Московією, зруйнування Запорозької Січі.

РОЗДІЛ І

Блок № 2

Адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Російської та Австрійської імперій. Національний і соціальний склад населення. Українські землі в міжнародних відносинах

Щупак І. — §2–3, 8 | Власов В. — §2–3 | Гісем О. — §2–3, 10 | Хлібовська Г. — §2 | Пометун О. — §2

ЗАВДАННЯ № 1

Орієнтуючись на матеріал підручника та використовуючи в поміч можливості інтернет-пошуку й альтернативних самостійно віднайдених джерел, визначте правильну послідовність адміністративно-територіального поділу Наддніпрянської України у складі Російської імперії та Західної України у складі Австрійської імперії (*Вам потрібно розставити регіональні одиниці від найбільшої територіальної одиниці до найменшої*):

Регіональний поділ в Австрійській імперії	Регіональний поділ у Російській імперії

Регіональні одиниці Австрійської імперії: дистрикт, округ, королівство, жупа (комітат).

Регіональні одиниці Російської імперії: повіт, волость, генерал-губернаторство, губернія.

ЗАВДАННЯ № 2

Розсортуйте назви українських регіонів за їхньою належністю до імперій у період XIX ст. – початку XX ст.

Австрійська імперія	Російська імперія

Назви українських регіонів: Галичина, Таврія, Чернігів, Київ, Волинь, Поділля, Буковина, Полтава, Харків (Слобожанщина), Закарпаття, Катеринослав, Херсон, Миколаїв.

ЗАВДАННЯ № 3

Визначте роль Наддніпрянської України в російсько-турецьких війнах 1806–1812 років і 1828–1829 років. Правильні твердження відмітьте позначкою.

Роль Наддніпрянської України в російсько-турецьких війнах 1806–1812 років і 1828–1829 років:

- ☐ на території Наддніпрянської України відбувається більшість бойових дій;
- ☐ на Наддніпрянську Україну лягає тягар продовольчого забезпечення і набір ополчення з українців;
- ☐ Наддніпрянщина стає плацдармом для вторгнення російських військ у Молдову, Валахію і Болгарію;
- ☐ Наддніпрянщину окупували сили Османської (Турецької) імперії;
- ☐ Російсько-турецькі війни виявилися для українців братовбивчими, бо українці брали участь у конфлікті з обох сторін.

ЗАВДАННЯ № 4

Орієнтуючись на дані підручника, підпишіть на діаграмах назви народів відповідно до їхньої (орієнтовної) відсоткової пропорції, яка була наявна на початку XIX ст.

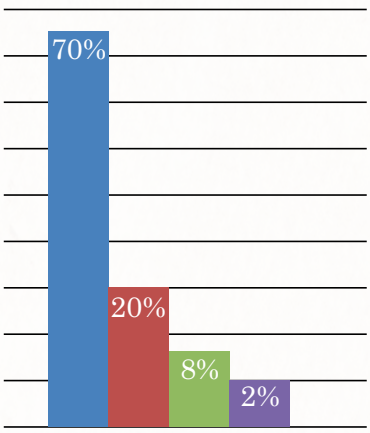

Національний склад населення українських земель Західної України (початок XIX ст.)

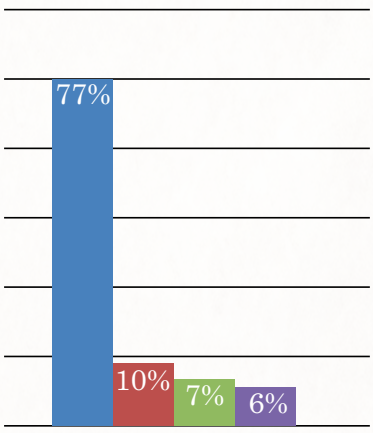

Національний склад населення українських земель Наддніпрянщини (початок XIX ст.)

Перелік народів для роботи з діаграмами: поляки, українці, росіяни, німці, вірмени та інші; євреї, українці, євреї, молдавани, болгари, греки, німці та інші.

ЗАВДАННЯ № 5

Орієнтуючись на матеріал підручника, складіть визначення, використовуючи банк слів.

Смуга осілості — це ...

Банк слів: для проживання, обмежений, ареал, Речі Посполитої, євреїв, територіями, з метою, та Наддніпрянщини, недопущення, підприємців, до конкуренції, єврейських, з російськими підприємцями. Смуга осілості, московитами, проіснувала, у 1791 році, установлена, у 1917 році, Російської імперії, до падіння.

ЗАВДАННЯ № 6

Орієнтуючись на матеріал підручника, зазначте національну належність до того чи іншого соціального стану. Вам потрібно вказати лише ту національність, яка переважає в цьому соціальному стані. (*Не більш ніж дві національності на стан!*)

Орієнтовний національний склад соціальних станів Західної України (Австрійська імперія)

землевласники (магнати, шляхта, дідичі)	
греко-католицьке духівництво	
католицьке духівництво	
державні адміністратори, чиновники	
інтелігенція (освітяни, науковці, лікарі)	
офіцери	
селяни	
шинкарі	
підприємці	

Перелік національностей для заповнення: українці, німці, поляки, румуни, євреї, чехи, інші нацменшини.

Орієнтовний національний склад соціальних станів Наддніпрянщини (Російська імперія)

землевласники (дворяни, поміщики)	
православне духівництво	
інтелігенція (освітяни, науковці, лікарі)	

державні адміністратори, чиновники	
офіцери	
селяни	
шинкарі	
підприємці	

Перелік національностей для заповнення: українці, московити, євреї, німці, інші нацменшини.

Зміст

Передмова 3

Блок №1. Діагностичне оцінювання за програмою 8 класу 4

РОЗДІЛ І

Блок № 2. Адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Російської та Австрійської імперій. Національний і соціальний склад населення. Українські землі в міжнародних відносинах 8

Блок №3. Політика Російської імперії щодо українських етнічних територій. Козацтво після ліквідації козацької Січі 13

Блок №4. Соціально-економічне становище Наддніпрянської України наприкінці XVIII ст. – на початку XIX століття 15

Блок №5. Повсякденне життя. Початок українського національного відродження 18

Блок №6. Кирило-Мефодіївське братство — перша українська політична організація Лівобережної України 21

Практичне заняття №1. Аналіз програмних документів Кирило-Мефодіївського братства під кутом зору української історії та громадянських прав 23

Блок №7. Масонський і польський національно-визвольні рухи в Україні. Польське повстання 1830–1831 рр. і його наслідки для України 27

Практичне заняття №2. Аналіз літературних творів Тараса Шевченка в контексті українського національного руху. Українське мистецтво першої половини XIX ст. 30

РОЗДІЛ ІІ

Блок №8. Політика Австрійської імперії щодо українських територій. Соціально-економічне життя західноукраїнських земель 36

Блок №9. Початок українського національного руху в Австрійській імперії. «Будителі» Закарпаття. «Руська трійця» Галичини 41

Блок №10. Європейська революція 1848–1849 рр. в українських регіонах Австрійської імперії. Соціальні рухи. Скасування панщини. Перший парламентський досвід 44

Підсумкове оцінювання №1. Українські землі у складі Російської та Австрійської імперій наприкінці XVIII ст. — у першій половині XIX ст. 46

РОЗДІЛ III

Блок №11. Повсякденне життя, освіта і наука на українських землях кінця XVIII ст. – першої половини XIX ст. 49

Практичне заняття №3. Повсякденне життя мешканців України (селян, міщан, дворян-поміщиків) 53

Блок №12. Розвиток української мови, літератури, театрального і музичного мистецтва. Художнє мистецтво і архітектура 60

РОЗДІЛ IV

Блок №13. Українські землі в час Кримської війни 1853–1856 рр. 61

Блок №14. Ліквідація кріпацтва та інші реформи 1860–1870-х рр. в Наддніпрянській Україні 65

Блок №15. Соціально-економічний розвиток Наддніпрянської України в другій половині XIX ст.: модернізація промисловості, урбанізація, торгівля 67

Блок №16. Населення українських земель у пореформений період. Формування інтелігенції й пролетаріату. Родини українських підприємців 71

Блок №17. Громадівський український рух та інші національні рухи. Суспільно-політичне життя другої половини XIX ст. 77

Блок №18. Політизація та радикалізація громадських рухів. Братство тарасівців. Південно-західний відділ імперського Російського географічного товариства. Валуєвський циркуляр та Емський указ 80

Практичне заняття №4. Аналіз програмних засад і форм організації українського руху на підставі публікацій його лідерів, офіційних документів і спогадів 84

Підсумкове оцінювання №2. Повсякденне життя. Українські землі у складі Російської імперії у другій половині XIX ст. 91

РОЗДІЛ V

Блок №19. Соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель в другій половині XIX ст. Кооперативний рух. Трудова еміграція 95

Блок №20. Ідейна боротьба між москвофілами та народовцями 99

Блок №21. Радикальний рух у Галичині та формування перших політичних партій. «Нова ера» польсько-українських відносин наприкінці XIX ст. Товариство «Просвіта». Наукове товариство імені Т.Г. Шевченка 101

Практичне заняття №5. Порівняння розвитку українського руху в Наддніпрянщині та на Західній Україні 106

Самостійна робота. «Великі реформи» в Австрійській і Російській імперіях. Трудова еміграція. Кооперативи. Перший політичний досвід Західної України 108

РОЗДІЛ VI

Блок №22. Соціально-економічний розвиток на початку XX ст. 111

Практичне заняття №6. Вплив модернізації на повсякденне життя і трудову еміграцію 116

Підсумкове оцінювання №3. Українські землі в складі Австро-Угорської та Російської імперій другої половини XIX ст. Виклики модернізації на початку XX ст. 124

РОЗДІЛ VI (продовження)

Блок №23. Політизація українського національного руху на початку XX ст. Події 1905–1907 рр. та спроба парламентаризму в Російській імперії. Аграрна реформа П. Столипіна та її наслідки 128

Блок №24. Суспільно-політичне життя західноукраїнських земель на початку XX ст. 137

Практичне заняття №7. Українська політична думка між федералізмом та самостійністю 141

Блок №25. Розвиток освіти та науки. Українська література й мистецтво початку XX ст. 144

Підсумкове оцінювання №4. Розвиток українських земель на початку XX ст. Суспільно-політичне піднесення. Повсякдення і культура 150

Резервний урок-узагальнення знань. Підсумки з курсу історії України кінця XVIII ст. – початку XX ст. 154